

ĐURO BLAŽEKA

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb

KONCEPCIJA RJEČNIKA MEĐIMURSKOG DIJALEKTA

Izrada rječnika međimurskog dijalekta vrlo je složen lingvistički zadatak jer se radi o fonološki, morfološki i leksički vrlo raznolikom području. Teško je osmisлити rječničku natuknicu koja bi u isto vrijeme bila i pregledna i dosljedno kontrastivna u kontekstu svih odabranih punktova međimurskog dijalekta. Cilj je ovog rada prikazati: a) najvažnije fonološke, morfološke, tvorbene i leksičke raznolikosti u međimurskom dijalektu; b) najvažnije dublete unutar istih govora; c) probleme koji se pojavljuju kod izbora arhileksema kao rječničke natuknice koja će omogućiti snalaženje u rječniku i onima koji nisu lingvisti; d) koncepciju ostalih dijelova rječničkog članka. Na temelju tih podataka struka bi trebala iznaći rješenje za koncepciju rječničkog članka.

1. Metode skupljanja građe

Do sada nije objavljen nijedan samostalan rječnik nekoga mjesnog govora međimurskog dijalekta. Tijekom istraživanja MD-a od izvornih govornika skupio sam oko 25000 riječi. Jednu sam polovinu zabilježio na terenskim istraživanjima, a drugu su mi polovinu skupili studenti Visoke učiteljske škole u Čakovcu u okviru seminarskih obveza i grupe "Mladi kajkavolozi". Tu grupu vodim već šest godina i još uvijek dobivam novu građu iz cijele sjeverozapadne Hrvatske. Studenti imaju obvezu prikupiti što više zanimljivije građe iz svojih mjesnih govora. Građu za rječnike pojedinih mjesnih govora mogu samostalno skupljati nadareniji entuzijasti, ali građu za rječnike većih sustava kao što su poddijalekti ili čak dijalekti, kao što je u ovom slučaju, nužno mora prikupljati organizirana skupina.

Od dvaju načina prikupljanja leksika za dijalektalne rječnike ("dirigiranog terenskog istraživanja na temelju upitnika" i "slobodnog istraživanja leksika"¹), za rječnik međimurskog dijalekta primijenjena je njihova kombinacija.

¹ Šojat 1985:342–343

Situacija za skupljanje leksičke građe za ovaj rječnik vrlo je povoljna jer većina mojih studenata svaki dan putuje kući, a ispitanici su većinom njihovi najbliži koji najčešće i ne znaju da se njihov govor bilježi. Slušanje spontanoga govora jedini je način da se skupi što kvalitetnija leksička građa. Profesionalni će dijalektolog pomoću upitnika mnogo bolje istražiti fonologiju i morfologiju nekoga govora, ali mali su izgledi da će prikupiti obimniji leksički korpus (posebice onaj arhaičniji), pa čak i u najbolje vođenim ciljanim razgovorima jer se "najkvalitetnija" leksička građa dobiva u spontanom govoru ispitanika koji nisu svjesni da je njihov govor predmet istraživanja. Čak i da zamislimo ostvarenje svih uvjeta u kojima bi stručnjak vršio "slobodno istraživanje leksika", malo je vjerojatno da bi uspio prikupiti građu kakvu su skupili moji studenti.

Jasno je da rječnici mojih studenata daju samo manji dio korpusa riječi koji se u pojedinim govorima upotrebljavaju (u prosjeku 1500 leksema), ali kada to na odgovarajući način objedinimo, u cjelini ćemo imati zabilježen najveći dio leksičkog blaga međimurskoga dijalekta.

Osim rezultata navedenih istraživanja, u RMD ući će i građa velikog rječnika Preloga koji skupljam već petnaestak godina (12.000 riječi). Zbog financijskih razloga taj se rječnik još nalazi u rukopisu.

Kako bi pisanje rječnika međimurskog dijalekta počelo što prije, a imajući u vidu da moji studenti nisu profesionalni dijalektolozi, osobno provjeravam na terenu građu prikupljenu u Međimurju² i taj je dio posla pri kraju.

2. Izbor punktova

U građi za rječnik međimurskog dijalekta ima leksema iz gotovo svih međimurskih mjesta.³ Jasno je da se ne može detaljno istražiti leksik svakog mjesta. Kako bi se dobio uvid u zemljopisnu rasprostranjenost nekog leksema i njegovih oblika, većina je skupljene građe verificirana u 10 mjesta koja su reprezentanti MD-a:

donji poddijalekt: Donja Dubrava (DD), Prelog (PR), Goričan (GO)

srednji poddijalekt: Podturen (PO), Mala Subotica (MS), Čakovec (ČK), Vratišinec (VR), Lopatinec (LO)

gornji poddijalekt: Sveti Martin (SM), Štrigova (ŠT)

Svi su odabrani govori predstavnici skupina govora MD-a u mojem doktorskom radu (Blažeka 2004). U izboru punktova od predstavnika skupina međimurskog dijalekta izostavljena su tri:

² Građu iz drugih kajkavskih područja za sada samo klasificiram, a znanstvena verifikacija će doći na red nakon što rječnik međimurskog dijalekta bude gotov.

³ Za potrebe doktorskog rada istraženo je 105 mjesnih govora u Međimurju i dijelu Mađarske gdje žive pomurski Hrvati.

a) Serdahelj – Građa koju sam skupio na svojim istraživanjima govora pomurskih Hrvata bit će uvrštena u rječnik pomurskih Hrvata. Taj projekt vodi akademik Istvan Nyomárkay.

b) Orehovica – Orehovička skupina govora ima veliku leksičku i gramatičku sličnost s govorima preloške i malosubotičke skupine govora.

c) Stanetinec – Stanetinečka skupina govora ima veliku leksičku i gramatičku sličnost s govorima štrigovske skupine govora.

Jasno je da verifikacija građe ne garantira potpuni uvid u rasprostranjenost nekog leksema u MD-u jer nije realno očekivati, posebice za arhaičnije lekseme, da ćemo u svim punktovima gdje se taj leksem možda i upotrebljavao, od ispitanika i dobiti potvrdu za njega. No, i iz tih ćemo podataka moći mnogo iščitati: ako je neki leksem potvrđen samo npr. u DD (krajnji istok Međimurja) i nigdje drugdje, vrlo je vjerojatno da se on nije upotrebljavao u Štrigovi (krajnji zapad Međimurja) jer je mala vjerojatnost da ga nijedan ispitanik u ostalih 9 punktova zbog bilo kojeg razloga nije potvrdio. Iako se to za sada nije dogodilo, teoretski je moguće da se neki leksem potvrdi samo u DD i ŠT. U tom bi slučaju teoretski bilo moguće da se taj leksem nalazio i na području cijelog MD, samo što smo slučajno upravo na njegovim krajnjim točkama našli ispitanike koji su ga potvrdili. No, to sve i nije presudno jer je to rječnik MD-a, a ne pojedinih njegovih dijelova.

U RMD ne bi ušli oni leksemi koji se odnose na najsuvremenije tehnološke, kulturne i sociološke realije s kojima ispitanici imaju doticaja samo preko pisanih izvora ili elektronskih medija, npr. termini iz informatike, *t'ange*, *nuđ'isty*, *b'igbr'aderufcy*, *sap'unyca*, *ft'ičja gr'ipa*, *t'alybany*. Od riječi koje su u novije vrijeme prodrle iz standardne riječi u RMD ušle bi samo one kod kojih je došlo do zanimljivije fonološke promjene ili je zabilježena zanimljiva rečenična potvrda, npr. *Ž'ivy k'aj l'ort. Sam n'ę j'q t'o na lu'tr'ijy d'obyl. P'qk 'ima man'evre. "Opet izvodi gluposti"; T'ak te vr'itnem ka na M'ars dlet'is!* Ostale riječi koje su u novije vrijeme prodrle iz standarda, ne bi ušle u rječnik, makar se fonološki i morfološki adaptirale na međimurske mjesne govore, npr. *vl'ak (c'uk)*, *pr'ozur ('obluk)*, *s'amustan (kl'ošter)*, *r'askršče (kryž'qne)*, *k'iša (d'ęšč)*.

3. Pregled najvažnijih fonoloških raznolikosti u međimurskom dijalektu

U ovom ću odjeljku nabrojati samo sustavne razlike od kojih je većina poslužila za diobu MD-a na poddijalekte i skupine govora. Zbog ograničenoga prostora ne ću nabrajati brojne primjere zamjenjivanja i gubljenja samoglasnika i suglasnika, sinkope, kontrakcije, redukcije, metateze i izbjegavanja hijata koji se javljaju u pojedinačnim primjerima u pojedinačnim govorima.

3. 1. Vokalizam⁴

a) Dugi se jat u naglašenoj poziciji u jednim punktovima reflektirao kao jednoglasnik *i* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, ŠT – *vrⁱeime*), a u drugim kao dvoglasnik *ei* (SM, VR – *vr^eeime*).

Kratki se jat samo u jednom punktu diftongizirao (DD – *m^eistu*), a u svim je ostalim ostao jednoglasnik (*m^eestu*).

U nenaglašenoj se poziciji jat u jednim punktovima reflektirao kao *e* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR – *sek'ira*), a u drugim kao *y* (SM, ŠT, VR, – *syk'ira*).

Kao dio komparativnog nastavka *ešy u jednim se govorima jat reflektirao kao *e* (DD, GO, MS, PR – *n'ovešy*), a u drugim kao *y* (ČK, LO, PO, SM, ŠT, VR – *n'ovyšy*).

b) Poluglas se u naglašenoj poziciji u jednim govorima izjednačio s jatom (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, VR – *d'iešč' / d'eišč'*), a u drugim s etimološkim *e* (SM, ŠT – *d'ešč'*).

c) Dugi se stari stražnji nazal u jednim punktovima reflektirao kao jednoglasnik *'o* (ČK, GO, MS, PO, PR – *p'ot*), u drugim kao diftong *'ou* (DD, LO, ŠT – *p'out*), a u trećim kao diftong *'au* (SM, VR – *p'aut*).

d) Slogotvorno *l* se u jednim punktovima reflektiralo kao *o*-samoglasnici (DD, GO, PR – *p'oš, b'oxa*), u drugim kao *u* (ČK, LO, MS, PO, ŠT – *p'uš, b'uxa*), a u trećim kao diftong *"o* ako je dugo, a kao *u* ako je kratko (SM, VR – *p"oš, b'uxa*).

e) Refleksi etimološkog *e* i starog prednjeg nazala u brojnim se pojedinačnim primjerima, i to i u najbližim govorima, razlikuju po stupnju otvorenosti / zatvorenosti, npr. *ž'ežen* (DD) – *ž'ejen* (PR), *b'eklati* (PR) – *b'eklaty* (ŠT). Iz brojnih takvih primjera ne mogu se iščitati nikakva vidljivija pravila.

f) Velika je raznolikost primjera gdje *a* prelazi u *'o*. Mnogo je primjera u kojima se taj prijelaz dogodio samo u jednom ili nekoliko mjesnih govora, a u svim je ostalim ostao samoglasnik *'a*, npr. samo je u Sv. Mariji potvrđeno *M'otej*, a u većini drugih punktova *M'atej*. Jasno, ima i mnogo obrnutih primjera: u nekim se mjesnim govorima čuva *a* u riječima i oblicima gdje se svugdje drugdje vrši alternacija, npr. samo je u SM potvrđeno *n'ajty*, a u svim drugim punktovima *n'ojty*.

g) U jednim se punktovima dosljedno vrši prijelaz otvorenih samoglasnika u zatvorene pod utjecajem nazalnih suglasnika (PO, MS – *n'ojty, m'isy*), a u drugima te pojave nema (ČK, DD, GO, PO, VR – *n'ojty, m'esy*). U nekim se punktovima taj prijelaz vrši samo u pojedinačnim primjerima (LO, SM, ŠT).

⁴ U naglašenoj poziciji postoji jedan monofonški inventar i 6 diftonških inventara, a u nenaglašenoj poziciji 2 monofonška inventara.

h) U jednim punktovima staro dugo *i* prelazi u diftong *ij* (SM, VR - *š'ijpek* "ruža"), a u drugim ostaje monoftong *i* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, ŠT⁵ - *š'ipek*).

3.2. Konsonantizam⁶

a) U jednim punktovima nema *ń* u suglasničkom inventaru (ČK, GO, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR - *sv'ija*), a u drugim je postojano (DD, PR - *sv'ina*).

b) U jednim se punktovima *l* depalatalizira (LO, SM, ŠT - *kr'ol*), a drugima ne (ČK, DD, GO, MS, PO, PR, VR - *kr'ol*).

c) U punktu DD likvid *l* se palatalizira ispred prednjih samoglasnika (*bl'izu*).

d) U punktu DD *d'* se reflektira samo kao *j* (*m'ež'a*), u GO i PR supostoje i *ž* i *j* (*m'ež'a* / *m'eja*), a u većini ostalih punktova refleks je *j* (ČK, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR - *m'eja*).

e) U punktu ŠT spirant *x* postojan je u gramatičkim morfemima (G mn. *ud ž'enyx*; L mn. *na ž'enax*), dok se u svim drugim punktovima u gramatičkim morfemima ili gubi ili prelazi u *j* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, SM VR - G mn. *ud ž'eny*; L mn. *na ž'enaj*).

f) U punktovima DD i PR javlja se protetski suglasnik *j* ispred *o* (*j'oku*).

g) U pojedinačnim primjerima u pojedinačnim govorima javlja se disimilacija likvidnih konsonanata, npr. u DD, GO i PR potvrđeno je *šyn'ir* "šinjel" (u drugim je punktovima potvrđeno *šyn'el*); samo je u LO potvrđeno *faryngasty* "koji ima neki tjelesni nedostatak" (u drugim je punktovima potvrđeno *falyngasty*⁷).

4. Pregled najvažnijih fonoloških dubleta unutar pojedinih mjesnih govora međimurskog dijalekta

4.1. Vokalizam

a) U punktu ŠT ispred *-yo* fakultativno se izbjegava hijat u pridjevu radnom muškoga roda jednine, npr. *v'rtyjo* / *v'rtjo*, *n'osyjo* / *n'osjo*, *yž'enyjo* / *už'ėnú* (od *yž'enyty se*), *puzdr'avyjo* / *puzdr'avjo*, *vg'odyo* / *vg'odjo* (od *vg'odyty* "ugoditi").

b) Slogotvorno *r* se u svim punktovima može izgovoriti ili s popratnim samoglasnikom ili bez njega: *keru'ory* / *krv'ory*.

⁵ Kod starijih govornika štrigovske skupine dugo *i* se fakultativno diftongizira u *ije*. Kod mladih je ta pojava nestala.

⁶ U konsonantizmu postoji 5 inventara. Razlike se sastoje u tome postoje li u inventaru sonanti *l*, *ń*, *ŷ* i *ř* i položaju *ž* u sustavu.

⁷ Pridjev je tvoren od glagola *fal'ity* "nedostajati".

c) U mnogim pojedinačnim govorima supostoje oblici s *a* i otvorenim *'o*, npr. u GO *r'ajšy / r'ojšy, G'abur / G'obur*.

d) U mnogim pojedinačnim mjesnim govorima supostoje oblici s različitim stupnjem otvorenosti *e*- samoglasnika, npr. *ž'ërem / ž'ërem; b'ëzek / b'ëzek, puš'ëjaty / puš'ejaty* (DD, GO, PR).

e) U mnogim pojedinačnim govorima supostoje oblici s početnim nenaglašenim otvorenim *u* i oblici bez njega, npr. *'orex / r'ëx, udn'ësty / dn'ësty* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, VR).

f) U mnogim pojedinačnim govorima supostoje oblici s različitim oblicima istoga prefiksa, npr. *n'aj- / n'ej-* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, ŠT, SM, VR), *ras- / r'ëš-* (svi punktovi), *pru- / pre-* (svi punktovi).

4.2. Konsonantizam

a) U brojnim se pojedinačnim primjerima u pojedinim govorima pojavljuje *j* kad je samoglasnik u otvorenom slogu, npr. samo je u DD potvrđeno *š'ujster* (u svim drugim punktovima *š'uster*); samo je u Celinama potvrđeno *v'ajdlyn* (svugdje je drugdje *v'adlyn* ili *v'adlynk*).

b) U pojedinačnim primjerima u pojedinim govorima supostoje oblici s *x* i *f* (GO, PR -*žm'ëxky / žm'ëfky, ž'oxky / ž'ofky, f'okuš / x'okuš* “štap za pomoć u hodanju“).

c) U punktu PR ispred zvučnih suglasnika i sonanta *v* iz skupa **və-* fakultativno se realizira kao *x* (*vgr'isty / xgr'isty*).

d) U pojedinačnim primjerima u pojedinim govorima postoje oblici s umetnutim samoglasnikom i bez njega, npr. *gv'ërec / gv'erc* (MS), *leb'utkaj / leb'udykaj* “ništa koristi”, *r'ozguva / r'ozgva* (PO, PR, VR).

5. Pregled najvažnijih morfoloških raznolikosti u međimurskom dijalektu

5.1. Imenice

1. U jednim govorima postoji alternacija *o* || *e* u I jd. imenica srednjeg roda (DD, GO, PR – *st'olum, drub'ižjem*), a u drugim je nema (ČK, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR – *st'olum, drub'ižjum*).

2. U jednim je punktovima morfem *-a* za dvojину imenica s.r. (ČK, DD, GO, PO, PR, SM – *dv'o kur'ita*), a u drugim morfem *-e* (LO, SM, ŠT, VR – *dv'ë kur'ite*).

3. U nekim punktovima postoji sinkretizam DLI mn. na *-aj* u svim imeničkim deklinacijama (ČK, LO, PO, SM, ŠT, VR), a u drugima djelomični sinkretizam s drugim nastavcima (DD, GO, MS, PR).

4. U nekim se punktovima kod nastavaka *-amy* i *-aj* u DLI množine e-deklinacije naglasak može prenijeti i na nastavke, koji tada glase *-'omy* i *-'oj* (DD, GO, PR – *glav'omy*, *žen'oj*), dok se u drugima punktovima naglasak u tim kategorijama nikada ne prenosi na nastavke (ČK, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR – *gl'ovamy*, *ž'ėnáj*).

5. U nekim punktovima nastavak *-y* može doći u G mn. a-deklinacije (ČK, DD, GO, MS, PR – *p'ėsy*, *s'ėly*).

6. U nekim je punktovima moguć nastavak *-amy* u I mn. jednosložnih imenica muškog roda a-deklinacije (SM, VR – *n'oužamy*).

7. U većini punktova (osim SM) imenice koje znače mušku osobu, a koje u N jd. završavaju na samoglasnike *y*, *a* i *u*, u deklinaciji dobivaju morfem *-yj-* na koji se dodaje nastavak (*M'irkyja*, *Zdr'afkyja*). U punktu SM takve imenice dobivaju morfem *-uj-* na koji se dodaje nastavak (*M'irkuja*, *Zdr'afkuja*).

5.2. Pridjevsko–zamjenička deklinacija

1. U punktu DD došlo je do poopćenja *e*-nastavaka u L jednine pridjevsko-zamjeničke deklinacije imenica a-deklinacije, npr. *na l'ipem sv'ity*, *na x'ujšem*. U drugim punktovima pridjevi i zamjenice čija osnova završava na nepalatal u L jd. fakultativno mogu imati čak 3 nastavka: *-um* / *-ym* / *-em*, a 2 nastavka ako osnova završava na palatal: *-ym* / *-em* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, SM, ŠT, VR – *na l'ipum* / *na l'ipym* / *na l'ipem sv'ity*, *na x'ujšym* / *x'ujšem*).

2. U punktovima SM i VR nastavak *-aj* u DLI mn. prodro je iz imeničke deklinacije u pridjevsko-zamjeničku deklinaciju.

5.3. Zamjenice

1. U jednim punktovima pridjevske zamjenice imaju sufiks *-šy-* (DD, GO, PR – *t'akšy*), a u drugim *-uf* (ČK, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR – *t'akuf*).

5.4. Glagoli

1. U jednim govorima postoje morfemi *-iste*, *-du* u 2. i 3. l. mn. prezenta u većini glagola 3. i 4. vrste (GO, PO, PR – *bež'iste*, *bež'idu*), a u drugim govorima samo *-ite*, *-ju* (ČK, DD, LO, MS, SM, ŠT, VR – *bež'ite*, *bež'iju*).

2. U jednim punktovima neki glagoli V. vrste imaju prezentski nastavak *-em* ili *-am* (ČK, DD, GO, MS, PO, PR, VR), a u drugim samo nastavak *-am* (LO, SM, ŠT), npr. *č'uvam* / *č'uvjem* /// *č'uvam*.

3. U jednim govorima postoje i kraći oblici prezenta u 3. l. mn. prezenta i dulji oblici s poopćenim nastavkom *-ju* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, VR – *lyv'e* / *lyv'iju*), a drugim samo dulji oblici s poopćenim nastavkom *-ju* (SM, ŠT – *lyv'iju*).

4. Neki glagoli u jednim govorima pripadaju IV. vrsti, a u drugim V. vrsti: *zgl'itvyty* "obraditi drvo dlijetom" (PR, Orehovica) / *zgl'itvaty* (GO, PO).

5. U jednim punktovima prid. r. m. r. jd. završava na *-l* (DD, PR – *fkr'al*), u drugim na *-u* (ČK, GO, LO, MS, PO, VR – *fkr'au*), a u trećim na *-o* (SM, ŠT – *fkr'o*).

6. U pojedinačnim govorima neki pojedinačni glagoli imaju u prid. r. m. r. jd. morf *-e-*, a u drugim govorima morf *-a-*, npr. u DD i Orehovici je *n'ažrel*, *pr'ijel*, *otprel*, a u drugim punktovima *n'ažral*, *pr'ijal* (PR) // *n'ažrau* (ČK, GO, LO, MS, PO, VR) // *n'ažro* (SM, ŠT).

7. U nekim punktovima ima mnogo glagola II. vrste koji u ostalim punktovima pripadaju drugim vrstama, npr. *l'ęgnuty se*, *pub'ęgnuty*, *xm'ęrnuty*, *st'anuty se* (ST, ŠT) // *l'ęćy se*, *pub'ęćy*, *xmr'ęty*, *st'aty se* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, VR).

5.5. Prilozi

1. U pojedinačnim prilozima koji završavaju na samoglasnik u jednim se govorima javlja navezak, dok ga u drugim nema, npr. *k'omaj* "jedva" (MS, PR – Orehovica) // *k'oma* (ČK, DD, GO, LO, PO, SM, ŠT, VR), *zl'of my je* (GO, PR, SM) / *zl'o my je* (DD, LO, MS, PO, ŠT, VR).

2. U pojedinačnim se primjerima u jednim govorima u jednim prilozima nalazi jedan navezak, a u drugim govorima drugi navezak, npr. *d'oma(k)* (LO) / *d'oma(j)* (PR); *d'oklam* (Nedelišće, ŠT) / *d'okleč* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, SM, VR).

6. Pregled najvažnijih morfoloških dubleta unutar pojedinih govora medimurskog dijalekta

6.1. Naglasne dublete⁸

U mnogim kategorijama postoji dinamično naglašavanje, tj. mjesto naglaske može se zbog stilskih razloga prenijeti: češće prema početku riječi, rjeđe prema kraju⁹. Tih je kategorija u MD mnogo, a najvažnije su sljedeće:

1. U nekim punktovima (DD, GO, PR) postoji mnogo imenica a-deklinacije

⁸ O bilježenju naglasnih dubleta u "Slovarju slovenskega knjižnega jezika" Nartnik kaže sljedeće: "Slovar slovenskega knjižnega jezika v petih zvezkih tako naglašanje sicer tudi beleži v okroglem oklepaju na koncu zaglavja, ki praviloma sledi glavi posazemnih gesel, vendar s številnimi dvojnicami." Nartnik 1993:271

⁹ *M'oram zakl'aty dv'o p'iceke. M'ely bymy p'unu l'udy na str'ošku.* "Moram zaklati dva pi-leta. Morat ćemo puno ljudi nahraniti." (neutralni iskaz) // *N'a bydu m'eny t'ak d'ogy na strušk'u!* "Neće tako dugo biti na mojem trošku!" (afektivni iskaz).

muškoga roda s dvosložnom osnovom koje u N jd. mogu uz naglasak na prvom slogu imati i naglasak na drugom slogu, npr. *j'ęzyk / jez'ik, k'oren / kur'ęn*.

2. U većini govora DP u DLI mn. i I jd. i mn. dvosložnih imenica ženskog roda postoje parovi nastavaka koji se razlikuju po naglašenosti i nenaglašenosti (a samim time i kvalitetom samoglasnika u njima). Iako njihova upotreba može biti u potpuno neutralnom kontekstu (za razliku od imenica u a-deklinaciji gdje su tako naglašeni nastavci isključivo u afektivnoj upotrebi), u afektivnijim će se iskazima najčešće upotrebljavati upravo oblici s naglašenim nastavcima (*D'ęj kr'avam j'ęsty*. – neutralnost) / *D'ęj krav'om j'ęsty*. – srditost).

3. U DD, GO i PR kod tro- i višesložnih glagola koji imaju u infinitivu naglasak na pretposljednem slogu u afektivnijim izrazima naglasak se može prenijeti za jedan slog prema početku riječi, npr. *D'ogu smų se peļ'aly s c'ugųm*. / *N'ę smeš p'ęłaty t'ak p'unų ł'udy v 'altų!* Isto se događa i kod prid. r. ž. r. i s. r. jd.: *Peļ'ola sam se s c'ugųm*. / *P'ęłala sam yx y n'ęsų z'axvalny*.

6.2. Imenice

1. U punktovima ČK, DD, GO, MS i PR u G mn. svih imenica a-deklinacije muškog roda supostoje nastavci *-y /-uf*, a kod nekih imenica te deklinacije nastavci *-y /-uf /-*, npr. *pen'es, č'as*.

2. U svim punktovima vlada djelomični sinkretizam padeža u DLI množine imenica a- i e-deklinacije (djelomični zato jer jedino dativni nastavci nikada ne prodiru u I mn.).

3. U GO i PR imenice e-deklinacije (posebice one koje u stvarnosti dolaze u paru) mogu u N mn. fakultativno dobiti nastavak *-y* (uz češći nastavak *-e*, npr. *xl'aće / xl'aćy, št'omfe / št'omfy*).

6.3. Pridjevi

1. U svim punktovima neki pridjevi imaju dva oblika komparativa, npr. *d'ukšy, sl'ajšy / d'užyšy / sl'atkyšy* (ČK, LO, PO, SM, ŠT i VR) // *d'ožešy / sl'atkešy* (DD, GO, MS, PR).

2. U većini punktova pridjevi i zamjenice čija osnova završava na nepalatal u L jd. fakultativno mogu imati čak 3 nastavka: *-ųm / -ym / -em*, a 2 nastavka ako osnova završava na palatal: *-ym / -em* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, SM, ŠT, VR).

3. U svim punktovima supostoje u DL jd. pridjevsko-zamjeničke deklinacije dulji i kraći oblici. Oni se često razlikuju po stupnju otvorenosti / zatvorenosti naglašenoga samoglasnika. Oblici s duljim nastavcima imaju otvoreniji samoglasnik od oblika s kraćim nastavcima, npr. *k t'om / k t'omu, na vr'ęłųm / na vr'ęłųmu*.

6.4. Zamjenice

1. U većini punktova (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, VR) u dativu osobne zamjenice za 1. i 2. lice i dativu povratne zamjenice supostoje oblici s *j* i bez njega: *m'ej, t'ej, s'ej // m'eny, t'ebny, s'eby*.

6.5. Glagoli

1. U svim punktovima postoje iterativno-intenzivni glagoli koji mogu imati infinitiv na *-'uvaty* i *-'ovaty*, npr. *u'beč'uvaty / u'beč'ovaty*.¹⁰

2. U svim punktovima glagolski prilozi sadašnji koji označuju neki položaj tijela fakultativno mogu dobiti nastavak *-ky* koji se dodaje na prezentsku osnovu i nastavak *-eč*, npr. *stuj'eč / stuj'ečky; kleč'eč / kleč'ečky*.

3. U SM i ŠT kod glagola s jednosložnom osnovom umjesto nastavka *-o* fakultativno može doći nastavak *-u*, npr. *fkr'au / fkr'ao, b'iu / b'io*.

4. U većini punktova u 3. l. mn. prezenta postoji i kraći oblik i dulji oblik s poopćenim nastavkom *-ju* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, VR – *gled'e / gled'iju*).

5. U nekim punktovima neki glagoli V. vrste mogu imati 2 prezentska nastavka: *-em* ili *-am* (ČK, DD, GO, MS, PO, PR, VR), npr. *k'opam se / k'oplem se*.

6. U svim punktovima postoje dvojni imperativni oblici kod glagola I. vrste 7. razreda kojima infinitivna i prezentska osnova završava na *i*, npr. *skr'i se / skr'ij se, skr'ite se / skr'ijte se*.

7. Glagoli IV. vrste na *-avyty* u većini punktova (osim SM) imaju u infinitivu, imperativu i pridjevu radnom fakultativne oblike u kojima se dogodila promjena *v > j*, npr. *pust'avyty / pust'ajty, pust'ovym...pust'ovyte, pust'ovyju; imp. pust'avy / pust'aj; prid. r. pust'avyl / pust'aj, pust'ovyla, pust'avylu / pust'ajlu; pust'avylu / pust'ajly; prid. t. pust'ovljen* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, ĐT, VR)¹¹; *pust'ajty / pust'avyty, pust'ovym...pust'ovyte, pust'ovyju; imp. pust'aj / pust'avy; prid. r. pust'ajyl / pust'avyl, pust'ajyla, pust'ajly; mn. pust'ajly, prid. t. pust'ovljen* (DD).

8. U pojedinim punktovima mnogi glagoli mogu imati više dvojnih oblika pridjeva trpnog zbog sljedećih razloga:

a) različiti refleksi skupa *dj*, npr. *r'ožen / rojen, pus'ažen / pus'ajen, prexl'ažen / prexl'ajen* (u punktovima gdje *l* daje *l* i $\frac{3}{2}$ i *j* – PR, GO)

b) *ń / j*, npr. *zm'ržneni / zm'ržjeny* (DD, PR)

¹⁰ Kod para *pused'uvaty / pused'ovatyse* u Podturnu i Vratišincu postoji značenjska opozicija. *Pused'uvaty* je prijelazni glagol: *N'ej t'am pused'uvaty d'jte, s'e je m'okry*. “Nemoj tamo posjesti dijete jer je sve mokro.” *Pused'ovaty se* je povratni glagol sa značenjem “gubiti vrijeme u časkanju”: *N'ejte se pused'ovaty!*

¹¹ Jasno je da ova paradigma nije dovoljna za izražavanje raznolikosti glede prid. r. m. r. jd. i prid. t. te drugih fonoloških raznovrsnosti u korijenskom morfemu.

c) supostojanje različitih nastavaka kojima se može tvoriti pridjev trpni: *puč'astjen / puč'aščćen, ubr'ostjen / ubr'oščćen, udm'orjen / udm'oren, pučkv'orjen / pučkv'oren, zaš'ijeny / zaš'ity, reskr'iveny / reskr'ity* (svi punktovi), *zm'ržñeni* (DD, PR) // *zm'ržjeny* (ČK, GO, LO, MS, PO, SM, ŠT, VR) / *zm'ržnuty*.

6.6. Prilozi

1. U svim punktovima komparativ priloga može imati dva oblika: *brt'ij // brt'eše* (DD, GO, MS, PR) / *b'ržyšće* (ČK, LO, PO, SM, ŠT, VR).

2. U svim su punktovima zabilježeni brojni prilozi s dva oblika: s naveskom i bez njega: *nad'ogum / nad'oguma, sk'oru / sk'orum* (svi punktovi), *č'uda / č'udaj* (GO, PR, Orehovica), *'iber / 'ibryk* "preko neke mjere" (DD), *d'uplu // d'uplyk / d'uplyk* (PR).

7. Gramatička sastavnica rječničkog članka

Kad vidimo kolika morfološka raznovrsnost postoji u MD, nije jednostavno odlučiti koje gramatičke podatke unijeti u rječnički članak, a da se ne preoptereti. Možemo zamisliti koliki bi prostor trebao za prikaz svih tih raznovrsnosti. Sve bi to još trebalo iskombinirati s fonološkim raznolikostima. Za sada mi se jedinim rješenjem čini to da većinu morfoloških raznovrsnosti prikazem u gramatičkom dijelu. Jedini izuzetak koji bi svakako trebao naći mjesta u rječničkom članku jesu oni oblici u kojima se mijenja mjesto akcenta ili kvaliteta samoglasnika jer su alternacije osnovnih samoglasnika u cijelom MD-u (uz nastavke i mjesto naglasaka) vrlo značajno sredstvo izricanja različitih morfoloških kategorija u kojima je u starijem stanju bila kvantitativna razlika.

Tu raznolikost predočit ću nekim paradigmama iz punktova koji imaju desetosamoglasnički monoftonski samoglasnički sustav. Paradigme iz tih govora bile bi dovoljne za prikaz takvih promjena jer su isti odnosi i u govorima koji imaju diftonške samoglasničke sustave: diftong se u promjeni kvalitete samoglasnika uvijek pretvori u monoftong.

inf. *kr'asty*, prez. *kr'odem...kr'odejy*; imp. *kr'ody*; gl. p. r. jd. *kr'al, kr'ola, kr'aly*, mn. *kr'al, kr'ale, kr'ala*; sup. *kr'ost*

inf. *čur'ety / c'urety*; prez. *čur'im...čur'iste, čur'iju / čur'idu / čur'e*, imp. *c'ury*; gl. p. r. jd. *c'urel, čur'ela, c'urely*, mn. *c'urely, c'urele / čur'ele, c'urela / čur'ela*
jd. N *m'ost* G *m'osta* D *m'ostu* L *m'ostu* I *m'ostum* mn. N *m'osty*
jd. N *'of* G *'ovuga*

Kako bi se izbjegla ponavljanja zbog svih mogućih fonoloških razlika u osnovi riječi, prikazale bi se samo paradigme iz onih punktova koji imaju temeljni desetosamoglasnički sustav jer su istovrsne promjene *ou // ay / o > o i / e / ei > e*.

8. Pitanje arhileksema

Zbog lakše čitljivosti i pristupačnosti što širem krugu čitateljstva, poželjno je na početku rječničkog članka kao rječničku natuknicu staviti arhileksem¹². On bi bio neakcentiran i pisan fonemima iz standardnog jezika, što znači da se ne bi bilježila otvorenost i zatvorenost samoglasnika, diftongizacije i složenost sustava u nenaglašenoj poziciji. To bi bio pretpostavljeni oblik koji bi neki leksem imao kad bi se fonološki prilagodio fonemima iz standardnog jezika. Taj pretpostavljeni arhileksem ne bi trebao biti znanstveno utvrđeni praoblik, već oblik koji je potvrđen na najvećem dijelu MD-a, što znači da bi zemljopisno-statistički kriteriji prevagnuli nad povijesnojezičnim. Općenito bi pravilo bilo da se u izboru arhileksema ne daje prvenstvo onome sa samoglasničkim pomakom i diftongizacijom.¹³ Redosljed leksema pod arhileksemom išao bi od onog koji je fonološki najslbližiji arhileksemu do onog koji je najudaljeniji (KONJ: *k'oń – k'oj – kuj; p'uš – p'oš – p'ouš – p'oš*; OGENJ: *'ogēń – j'ogēń – 'ogej – 'ogen*).

Kod riječi stranog podrijetla kao arhileksem uzet će se onaj koji je najbliži obliku u standardnom jeziku jezika davatelja. Tako će kod germanizma *Zeiger* "kazaljka na satu" arhileksem biti CAJGER (*c'ajger – c'ańger – c'ajnger – c'ajgar*). Kod germanizma *Zecker* "ručna torba od rogoza ili kukurozovine" arhileksem će biti: CEKER, a ne CEKAR: *c'ęker* (DD, GO, MS, PR, SM) – *c'ękar* (LO, Orehovica, PO, ŠT, VR).

Za talijanizam *ombrello* na području MD-a zabilježio sam čak 9 replika: *m'ambrela* (Putjane) *jembr'elų / ambr'elų / ambr'ęla* (Prelog), *jambbr'elų* (Domašinec, Goričan) *xamr'elų* (Hlapičina), *mar'ęla* (Sveti Martin), *mar'elų* (Grabrovnik), *mr'elų* (Nedelišće). Redosljed natuknica pod arhileksemom bio bi sljedeći: AMBRELO: *ambr'ęlų – ambr'ęla – m'ambrela – jembr'elų – jambbr'elų – mr'ęlų – mar'ęla – mar'ęlų*.

U izboru arhileksema sasvim će se sigurno otvoriti čitav niz teoretskih problema u velikom broju primjera i kategorija. Ono što bi za stanovnike jednog dijela Međimurja bio prepoznatljiv arhileksem, za drugi bi dio Međimurja bio vrlo udaljen od njihova oblika, no i eventualan pogrešan izbor u nekom

¹² "Arhileksem je onaj na terenu potvrđeni čakavski oblik iz kojega se mogu izvesti drugi na terenu potvrđeni oblici istoga sadržaja. Prema tome, arhileksem nije pretpostavljeni praoblik nego potvrđeni polazni oblik." Moguš 1985:327

"...apstraktni zajednički lik svih konkretnih njezinih realizacija, pa i realizacija jednakih natukničkoj apstrakciji." Šojat 1985:353

"...onaj potvrđeni kajkavski oblik riječi iz kojega se mogu poznatim evolucijskim rezultatima u pojedinim govorima izvesti sve ostale potvrđene realizacije toga osnovnog oblika riječi." Šojat 1985:353

¹³ Takvu koncepciju predlaže Mira Menac-Mihalić (Menac-Mihalić 2002:50).

primjeru ne bi imao većih posljedica po vjerodostojnost rječnika. Posebno je pitanje treba li za svaki tvorbeni sinonim imati poseban arhileksem (a time i posebnu rječničku natuknicu) jer bi to strahovito opteretilo tekst, a posebice i zbog toga što bismo sve te rječničke članke trebali povezati uputnicama.

9. Ostali dijelovi rječničkog članka

9.1. Odrednice

Terminološke oznake bi obvezno išle samo kod zoonima, fitonima, antroponima, toponima i sportskih termina. Termini iz drugih područja (vojska, agronomija, glazba, medicina, tehnika...) ne bi nužno dobili odrednicu.

Vremenske odrednice poput *arh.*, *rij.*, *zast.* u ovakvom rječniku nemaju smisla jer skupljači leksika ne mogu još istraživati frekventnost upotrebe pojedinih leksema kod pojedinih grupacija govornika međimurskog dijalekta. Često supostoje stariji i noviji leksem za istu realiju koji se razlikuju ili na a) fonološkom planu (*xⁱes* / *'as*; *kalamⁱer* / *krⁱmpⁱer*; *'ajngel* / *'angel*; *br'umba* / *br'omba* "metal koji se svinjama probije kroz njušku kako ne bi uništavali svinjac", *lav'ur* / *lev'ur* "lavor", *šam'ot* / *xam'ot* "zemlja porculanača", *sl'iva* / *šl'iva*, ili na b) planu izraza (*f'ajerc'ajk* / *benz'inka* / *upał'oč*; *pl'ontaty* / *š'ępaty*; *k'ara* / *t'ikva* "za boju u kartanju").

Od 4 tipa pragmatičnih oznaka u rječničkom članku koje predlaže Neda Pintarić¹⁴ u dijalektološkim rječnicima posebnu važnost trebaju imati odrednice koje određuju emotivne komponente pragmema kao što su vulgarizam, ironičnost, šaljivost, pogrđnost, pejorativnost, podcjenjivanje, hipokorističnost i samilost.

9.2. Uputnice

Budući da se radi o velikom broju različitih mjesnih govora, potrebno je ipak selektivno pristupiti uputnicama kao što su *v.*, *usp.*, = kako se ne bi previše opteretio rječnik. Kako se radi o velikom broju mjesnih govora, ovaj rječnik na žalost ipak ne može postati *sinonimikon* pa se ne bi stavljale uputnice između onih sinonima čija sinonimna polja počivaju bilo na djelomično razlikovnoj strukturi: *bed'ok*, *xrm'ok*, *bud'ala*, *n'orc* – različiti oblici gluposti; *xamr'il*, *tr'ęnc*, *tr'ęmpus*; *deb'ely*, *d'udłasty*, *tr'ęmpasty* – različiti oblici nespretnosti; bilo na strukturi utemeljenoj na jezičnom raslojavanju tako da su neki članovi obilježeni: *x'iža*, *b'ojta*; *j'ęknuty*, *t'rknyty*, *x'rknyty* (kod ova 3 glagola prisutna je gradacija značenja "gurnuti": *t'rknyty* je malo jače od *j'ęknuty*, a *x'rknyty* je

¹⁴ Pintarić 2002:139

malo jače od *t'rknyty*.)¹⁵

Poveznice bi dobivali samo sinonimi novijega datuma koji su uglavnom došli iz standardnog jezika, a došlo je do pomaka u značenju ili su postali dio frazema (v. 2).

Poseban je problem tvorbeni sinonimija. U građi za međimurski rječnik postoji velik broj tvorbenih sinonima, tj. leksičkih jedinica koje djelomice imaju identičnu tvorbeni osnovu. Često nije sigurno radi li se o glasovnoj promjeni unutar tvorbenog morfema ili drugom morfemu. Važno je pitanje kako im metodološki pristupiti, tj. u kojoj ih mjeri treba povezivati poveznicama i treba li ih uopće stavljati pod posebne arhilekseme.

Evo nekih primjera:

- brys'oček* "mali ručnik" (Macinec) / *brys'ačec* (PR)
b'undač "jednostavni ženski ogrtač" (Goričan) / *b'undek* (PR)
c'artlyf "koji se voli maziti (o djetetu)" (ŠT) / *c'artlaf* (PR)
c'orta "razmažena ženska osoba" (Donji Mihaljevec) / *c'artafka* (PR)
cygl'ena (PO, Turčišće) // *cygl'ana* (ČK, DD, GO, LO, MS, PR, SM, ŠT, VR)
c'oprīek "vještac" (PO) // *cuprī'ok* (PR)
c'rketyna (SM) // *c'rkutyňa* (ČK, DD, GO, LO, MS, PO, PR, ŠT, VR)
čexr'ana (DD) "mjesto na kojem se pipa perje sa zaklane peradi" / *čex'ara* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, SM, ŠT, VR)
č'oxaty se "češati se" (SM, ŠT) / *č'oxlaty se* (GO, PR)
čv'apka "kapljica" (Knezovec) / *čv'apelnycá* (PR)
dežž'uwaty "kišiti" (Dragoslavec) / *d'ežžyty* (DD, GO, MS, PR)
dr'otuš "nespretni čovjek" (MS) / *dr'oteš* (PR)
d'uplyčen "dvostruk" (SM, ŠT) / *d'uplyšny* (DD, GO, MS, PR)
duj'enka (DD) / *duj'ača* (GO, MS, PO, PR)
f'rčasty "spretni" (Knezovec) / *f'rčen* (DD, GO, PR)
gr'ošyč "grašak" (ČK, SM, VR) / *gr'ošec* (DD, GO, MS, PR)
gv'atan "prvi probavni organ kokoši, volja" (DD) / *gv'ata* (ČK, GO, LO, MS, PO, PR, SM, ŠT, VR)
kr'očavy "u križ – o nogama" / *kr'očety* (PR)
lanček "lančić" (VR) / *lanček* (DD, GO, PR)
č'iguš "zvrk" (GO) / *č'iga* (DD, PR)
furušj'ača "pregača" (ŠT) / *fortuř* (ČK, LO, SM, VR) / *f'ertuř* (GO, PR)
c'ekar "ručna torba od rogoza ili kukuruzovine" (LO, PO, ŠT, VR, SM) / *c'eker* (ČK, DD, GO, MS, PR)
cv'ibak "tvrđi vojnički kruh" (Kotoriba) / *cv'ibuk* (GO, PR)

¹⁵ Prema Petrović 2005:127

I unutar pojedinih govora postoji mnogo primjera tvorbene sinonimije. Evo nekih primjera iz preloškog punkta:

- razni deminutivni / hipokoristični nastavci, npr. *p'ucyca / p'ucka / p'uckyca, st'olček / st'olčec, n'ožek / n'ožec*
- *-af / -ava: zd'eňaf / zd'eňava* "hladnoća", *r'espraf / r'esprava* "rasprava", *z'oľaf / z'oľava* "zabava", *m'ukr'iňaf / m'ukr'iňava* "vlaga"
- *lefk'oča / lefk'ota* "lakoća"
- *ž'eňe / ž'etva* "žetva"
- *p'udz'odňe / naz'odňe* "naposljetku"

9.3. Rečenične potvrde

Rečenične potvrde u dijalektalnim rječnicima vrlo su važne. Ako se pažljivo biraju, rječnik prestaje biti samo ogledalo jezičnih sustava u strukturalističkom smislu, već i prikaz manje ili više osviještenih normi, uzora, vrijednosti i očekivanja u antropološkom smislu.¹⁶ Posebno je važno što preciznije opisati kultureme¹⁷.

Autori dijalektalnih rječnika u težnji da što vjernije prikažu jezične strukture često nemaju dovoljno snage da u rječničkom članku dublje zadru u semantiku i širi sociološki kontekst upotrebe leksema.¹⁸ Najbolja je varijanta kad se uz "normalnu" rečeničnu potvrdu za neki leksem pronade i frazem, no poželjno je da i ta "normalna" rečenična potvrda bude što zanimljivija. Evo primjera za imenice *ž'ep* i *žerj'ofka* (frazemi su podcrtani):

Ž'ep ty je p'ut'rgany.

¹⁶ "Ali dijalektologija može biti pomoćna znanost i za etnologiju i sociologiju, za proučavanje kulture i civilizacije. Dijalektolog može u selu konstatirati da se ljudi danas zaista ne služe plugom. Ako je pak zaboravljena i sama riječ *plug*, on to mora zapisati i za genetsku lingvistiku, jer je *plugf* najvjerojatnije već praslavenski germanizam, a svakako je zajednička riječ germansko-slavenska. Posve je drugačija situacija ako se već radi traktorom. To je činjenica koju genetska lingvistika ignorira, ali dijalektologija kao pomoćna znanost u proučavanju etnologije, bolje rečeno etnografije, mora registrirati i tu činjenicu. Etnografija se bavi lokalnim civilizacijama." Brozović 2004, 8.

¹⁷ Pojam "kulturem" ovdje upotrebljavam u smislu koji predlaže Nagórko: jezična manifestacija kulturnih ponašanja sa sljedećim podtipovima: a) kulturemi u užem smislu (ključne riječi kulture), b) kulturni scenariji (jezične interakcije u različitim društvenim situacijama), c) stereotipi, d) ksenizmi. Nagórko 2004:136

¹⁸ U tom je smislu najdalje otišao autor "Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora" (Lipljin 2002). Kroz njegov rječnik se odražava duh Varaždina od kraja 19. stoljeća do danas. Za pojedine lekseme navedene su cijele anegdote. Npr. za leksem *komunist* navodim sljedeću rečeničnu potvrdu: *J'ednoga m'ojeĝa poznâtoga su s'edemdeset p'rvę h'itili z p'artije. S'ikak je štël nazāj b'iti komunist, ali ga nęsu št'eli. Dęvedęšęte v jęšęn napisal ję da ję navęk bil jugoslav'enski orjentiĝrani i tak je pā postal komunist, ali mu sę ĝugosl'avija p'ęd n'osom řęspāla.* Lipljin 2002:311

T'o je m'ej nyty v ž'ep nyty z ž'epa. (Svejedno mi je.)
Z ž'epa v ž'ep. (transakcije u nekom ilegalnom poslu)
N'ej f'ige v ž'epu drž'aty. (Nemoj potajno željeti da to loše ispadne.)
P'oznam j'o nj'ega k'aj sv'ojega ž'epa. (Dobro ga poznajem.)
Š'oš ga j'e m'alū žerj'ofke v p'ečy.
K'aj na žerj'ofky sam. (nestrpljenje)
Vr'očy je k'aj žerj'ofka. (Ima vrućicu.)

Rečenične potvrde donosit će se uvijek kad je to moguće, a kad ih ne bude, to će najčešće biti u sljedećim kategorijama:

- a) u leksikografskim člancima koji imaju gramatičke definicije značenja (glagolske imenice, posvojni i odnosni pridjevi)
- b) toponimima
- c) antroponimima
- d) mocijskoj tvorbi

No i u tim će se kategorijama naći mnogo rečeničnih potvrda, npr. *D'ost my je sedeň'q!* (sjedjenje je sinonim za nerad); *P'ok bym c'ely d'ēn b'ojane pušl'ušal.* (prigovaranje); *D'ola sam ym na xasn'uvanje.* (na korištenje); *Svet'omaršcyce su j'okū š'tatne ž'ene;* *K'aj p'olufsky Fr'ancek x'oda uk'oly* (Francek iz Palovca bio je poznati međimurski skitnica i prosjak); *X'oda k Maž'erkama pr'ek.* (aluzija na neke motele u pograničnoj zoni koji se navodno bave sumnjivim djelatnostima); *K'aj buš s t'ema B'orama!* (antroponim *B'ora* postao je sinonim za nesposobnu žensku osobu); *V G'oryčany nyty sv'iina ne v'aļa* (uobičajena frazeologija za susjedna sela); *Sk'upu k'ak v Gr'ocu na pyj'ocu.*

9.4. Definicija

Kod onih leksema gdje je značenje isto kao i u standardu, a za prijevod na standard dovoljna samo fonološka i morfološka prilagodba, u definiciji će se i koristiti takav prijevod na standard (standardni ekvivalent), npr. *gr'ot,* *sv'iina,* *z'astaf,* *mr'as,* *nab'ajty.* Kod drugih leksema koristit će se leksikografska definicija koja najčešće neće biti opis njezina cjelokupna značenja, već polazna točka za razumijevanje i upotrebu svih njezinih potencijalnih značenja. Izuzetak će biti oni leksemi koji se odnose na etnografsko blago (običaji, dijelovi kola, odjeća...).

10. Prilog

U prilogu ću prikazati sve samoglasničke i suglasničke inventare s obzirom na sinkroniju.

10.1. Samoglasnički inventari:

10.1.1. Naglašena pozicija

(I) - ČAS, DRP, GOS, MAP, ORS, POS, PRS, SHS, STS i SUS

i   *u*
ĭ   *o*
ę   *o*
e   *o*
ę   *a*

(II) - DDS

i   *u*
ĭ   *ou*
eî
ę   *o*
e   *o*
ę   *a*

(III) - VRS, SMS

i   *u*
ij   *^uo*
au   *ou*
eî
ę   *o*
e   *o*
ę   *a*

(IV) - LOS

i   *u*
ĭ   *ou*
ę   *o*
e   *o*
ę   *a*

(V) - ŠTS

i   *u*
ĭ   *ou*
iē̂
ę   *o*
e   *o*
ę   *a*

(VI) - govor Knezovca

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ēī</i>	<i>ou</i>
<i>ē</i>	<i>o</i>
<i>e</i>	<i>ȯ</i>
<i>ę</i>	<i>a</i>

(VII) - govor Sivice

<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ī</i>	<i>ȯ</i>
<i>ij</i>	<i>ou</i>
<i>ē</i>	<i>ȯ</i>
<i>e</i>	<i>ȯ</i>
<i>ę</i>	<i>a</i>

10.1.2. Nenaglašena pozicija

(I-nenaglašeni) – DP i SP

<i>y</i>	<i>u̇</i>	
<i>e</i>	<i>a</i>	<i>ɣ</i>

(II-nenaglašeni) – GP

<i>y</i>	<i>u̇</i>
<i>e</i>	<i>o</i>
	<i>a</i>

10.2. Suglasnički inventari:

I – GOS, ORS, POS, SUS i VRS

Sonanti				Šumnici			
<i>u̇</i>	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>ḷ</i>	<i>ĩ</i>	<i>(ń)</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č̣</i>	<i>ǰ̣</i>	<i>ṣ̌</i>	<i>ẓ̌</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

II – DDS

Sonanti				Šumnici			
	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>ḷ</i>	<i>ń</i>		<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č̣</i>	<i>ǰ̣</i>	<i>ṣ̌</i>	<i>ẓ̌</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

III – PRS i DRP

Sonanti				Šumnici			
	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>l̥</i>		<i>ĩ (ń)</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č̣</i>	<i>ǰ</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

IV – ČAS, LOS, GP i MAP

Sonanti				Šumnici			
<i>ũ</i>	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>		<i>t</i>	<i>d</i>	
<i>j</i>			<i>ĩ (ń)</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č̣</i>	<i>(ǰ)</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

V – SHS

Sonanti				Šumnici			
	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>		<i>t</i>	<i>d</i>	
<i>j</i>			<i>ń</i>	<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č̣</i>	<i>ǰ</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

11. Zaključak

U kajkavskoj leksikografiji još nema rječnika u kojem bi bila obrađena građa tako velikog broja punktova kao što se predviđa za ovaj rječnik. Kako bi se osmislila rječnička natuknica koja bi u isto vrijeme bila i pregledna i dosljedno kontrastivna u kontekstu svih odabranih punktova međimurskog dijalekta, potrebno je pažljivo reducirati prikaz svih raznolikosti u rječničkom članku, posebice onih morfoloških koje bi se većinom prikazale u uvodnom dijelu. Izuzetak bi bile one morfološke kategorije u kojima dolazi do promjene mjesta naglasaka i promjene kvalitete samoglasnika. Zbog lakše čitljivosti i pristupačnosti što širem krugu čitateljstva, na početku rječničkog članka kao rječnička natuknica staviti će se arhileksem koji će biti pisan fonemima iz standardnog jezika. U rječniku će se, osim genetskolingvističkom pristupu mjesnim govorima, podjednaka pažnja posvetiti i sociolingvističkom pristupu, što znači da će se posebice velika pažnja posvetiti rečeničnim potvrđama.

Literatura:

- BLAŽEKA, ĐURO 1998.a Govor Preloga. Magistarski rad u rukopisu, Filozofski fakultet u Zagrebu
- BLAŽEKA, ĐURO 1998.b *Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas*. Putjane (kraj Čakovca).
- BLAŽEKA, ĐURO 2003. Govor Svetog Martina - najsjevernijega mjesta u Hrvatskoj, *Riječ* (časopis za filologiju Hrvatskog filološkog društva – Rijeka), Rijeka, 9–18.
- BLAŽEKA, ĐURO 2004. *Govori Međimurja*. Doktorski rad u rukopisu, Filozofski fakultet u Zagrebu.
- BLAŽEKA, ĐURO 2005.a Rječnik germanizama u govoru Preloga (N–Ž). *Učitelj* 5. (Godišnjak Visoke učiteljske škole u Čakovcu), Visoka učiteljska škola u Čakovcu, Čakovec 2005., str. 30–60.
- BLAŽEKA, ĐURO 2005.b Semantička adaptacija germanizama u donjomeđimurskim govorima. *Kaj* 1–2 / 2005., Zagreb, str. 82–93.
- BLAŽEKA, ĐURO 2005.c Odnos govora pomurskih Hrvata prema međimurskom dijalektu. *Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim djelovanjem* (Budimpešta 6.–7. studeni 2003.), Budimpešta, str. 143–152.
- BLAŽEKA, ĐURO 2006.a Gornji međimurski poddijalekt. U zborniku *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah* / [uredili Mihaela Koletnik, Vera Smole; angleški prevodi Heather Pirjevec]. – Maribor : Slavistično društvo, 2006. – (Zbirka Zora, 41); str. 108–116.
- BLAŽEKA, ĐURO 2006.b Hungarizmi u govoru Goričana. *Suvremena lingvistika*, godina 32, svezak 1, Zagreb 2006, str. 1–27.
- BROZOVIĆ, DALIBOR 2004. O dijalektologiji kao jezikoslovnoj disciplini. *Suvremena lingvistika*, broj 57–58, Zagreb, 1–12.
- FRANČIĆ, ANĐELA 2000. *Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas: Kotoriba*.
- LIPLJIN, TOMISLAV 2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin.
- LONČARIĆ, MIJO 1990. *Kaj - jučer i danas*. Čakovec.
- LONČARIĆ, MIJO 1995. *Upitnik za Hrvatski dijalektološki atlas: Serdahej*
- MARESIĆ, JELA 2003. Kajkavska dijalektna leksikografija. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29; Zagreb, 391–406.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA 2002. Problemi izrade višedijalektnoga frazeološkog rječnika. *Filologija*, 38–39, 49–55.
- MOGUŠ, MILAN 1985. Nacrt za rječnik čakavskog narječja. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Zagreb, 319–334.
- NAGÓRKO, ALICJA 2004. Etnolingvistika i kulturemi u međujezičnom prostoru. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 30., Zagreb, 131–143.
- NARTNIK, VLADIMIR 1993. Obravnava naglasnih dvojnic v slovarju slovenske-

- ga knjižnega jezika. *Rječnik i društvo – Zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji*. HAZU, Zagreb, 271–274.
- PETROVIĆ, BERNARDINA 2005. *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
- ŠOJAT, ANTUN 1985. *Zasade rječnika hrvatskih kajkavskih govora*. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Zagreb, 337–361.
- ŽGANEC, VINKO 1990. *Hrvatske pučke pripjerve iz Međimurja*, Knjiga I. i II. Zavod za istraživanje folklor, Zagreb.

Concept for a dictionary of the Međimurje dialect

Abstract

The author lists problems connected to the construction of a large dictionary of the Međimurje dialect and the structure of dictionary entries in it. Seeing as how Međimurje is a large area with numerous phonological and morphological systems, conceiving a dictionary that would equally take into account the entire area of Međimurje and simultaneously meet all high scientific criteria as well as being accessible to as many readers as possible is an extremely complicated task. In the introduction, the author describes the methods used for collecting material for the dictionary, as well as the criteria used to select the points in which the material will be verified. He then lists the most important phonological and morphological differences within the Međimurje dialect. He has divided these differences into those which differentiate local speeches and dual forms located within the speeches themselves. He accents the fact that morphological differences must be shown in the introductory grammatical part, except for those forms in which a change of the location of accent or vowel quality have occurred. Near the end of the work he also discusses the other parts of the dictionary entry: archilexemes, headwords, references, definitions and sentence confirmations. He especially draws attention to the importance of high-quality sentence confirmations, which have the ability to make the dictionary very important for the study of the culture and civilization of that area.

Ključne riječi: međimurski dijalekt, punktovi, koncepcija rječničkog članka, morfološke i fonološke raznolikosti, arhileksem, odrednice, uputnice, definicija, rečenične potvrde

Key words: Međimurje dialect, dialectal points, concept for a dictionary entry, morphological and fonological differences, cross-references, definitions, validations.

